

JURNAL

ПЕНТРЪ ПЕСИДИПЕА ШТИНЦЕЛОРЪ НАТЪРАЛЕ ШИ ЕСАКТЕ, ЪН ТОАТЕ КЛАСЕЛЕ

Pediņeats

BCU Cluj / Central University Library Cluj

de
PROFESOR DOCTOR IULIU BARASH.

N°. 36.

(Англъ алъ треilea)

Бскреши

30 Septembrie, 1858.

Копридепеа: Despre Stadii astronomice. — Плана принъ оаре де мшнте. — Istoria invențiunilor moderne. —
Комзюикадъ ши мшиогише пичи.

Stadii astronomice.

III. Despre mișcarea nămintăsi impregișpăsi soarelă. (ǎrtare)

În țările polare meridionale (spre exemplu în Faerlandă în America meridională) se ȳrmează totă aceste кэrioase skimbъri ale timpurilor pe ană, însă într'ună ordină contrară, adică, aici domnescă lămina (ziua lănră) de la 22 Septembrie pînă la 22 Martie, și întăperiкăлă (noantea lănră) de la 22 Martie pînă la 22 Septembrie.

În fine este în țările polare ună fenomenă admirabilă, care lăusește la klimela mai favorite; acestă fenomenă este кэ nouăle sintă lăminoase în timpulă ȳpăii, fiindă кэ în aceste klimelă, vara нэ нэмаі кэ nouăle sintă foapte mici, dară kiară această mikă noante este ală

de lăminoasă în kilă нэ poate чине-ва сă зикă кэ este noante. Маркисă de Кsstină зиче: „kiar нэмаі pentрă acestă fenomenă estăordinară, meritează чине-ва а кэлторі ла Петерсбурă; kindă амă fostă pe marea Балтикă aproape de Петерсбурă, амă чилітă toată noantea pe копărimăлă корабелі într'о карте сурă lăminare ши сурă lămina лănei, fiindă кэ totă opizontăлă а fostă toată noantea плинă de о lămină dălăe, de care nimenі нэ poate сă ши факă о idee, нінэ синсрі okii сăі нэ voră si minciună de această simțире неснссă.“ Аша vedemă кэ Naturea dreantă, а пэстрăлă pentрă țările sрігăpoase-поларе, desuoiate de alte sрігăsegi, ună

deosebită fenomenă. plină de o deosebită frumusețe!

Un contrast completă cu țările polare formează țările tropice (adică acolo ce sîntă pe emisfera nordică și meridională pînă la o lățime geografică de 23°).— Locuitorii de acolo au camă totă d'asna (ca pășun deosebite) zile și nopți egale pe totă ană; de doz ori pe ană sîntă soarele totmai niste cărări loră (zenită), și mai totă d'asna soarele nu se deștepăzăză la ei în miezătă zilei mătă de la pînătă zenitătă.

Toate aceste deosebită în mărimea zilelor și a nopților asăra f-ții pînătătătă, precum și toate înplantatele deosebită ale climatelor pînătătătă, (de care vomă vorbi mai la vale) depindă numai de poziția cea obică (în cermezișă) a Eclipticii către ecuatorătă cereskă, fărindă amîndoză într'insole ună zărișă de 23 grade (aproape). Dară astronomia modernă a observată că acesă zărișă nu este statonnică, ci se micșorează cu timpul, însă foarte încetă (într'o sate de ani ca 45 secunde). Aceasta fărindă socoteala, a gătătă că dactă acesă micșorime se va urma neîntrerunătă, apoi dăru 188 de mii de ani se va începde acesă zărișă ca totătă, și ecliptica va cădea asăra ecuatorătă cereskă. Skimbătăre ce voră naște din acesă întîmplare cereskă asăra pînătătătă noastră, voră fi niste mătără! Alătă niste totă pînătătătă va fi zioșă și noantea egală în totă timpătă; în toate climatule (afară de țările polare) va domni o primătvară eternă de care totă-d'asna a bisată imaginația noastră, dară la țările polare nu va mîsi soarele nică într'un minută, acolo va fi o zi veșnică!— Dăru 18 de mii de ani iartăni (dactă acesă micșoare a eclipticii către ecuatorătă cereskă nu va sta) o să ajungă deosebită climatice iară în stăperea unde se află acumă.— Dăru 700 de mii de ani (nu pîdeci că vorănișă de sate de mii de ani, fărindă că în viața universătă mîile de ani sîntă abia atătă mîte sîntă ceasurile în viața noastră!) Alătă va face ecliptica ună zărișă dreptă ca ecuatorătă cereskă! Bedeci acumă ce fenomene estroardinare voră emi alătă asăra pînătătătă! În toate zilele va pătăți soarele în sătătă opizontătă (în pînătătă amiază de

astăzi) și va așne în pînătătă nordătă (în pînătătă miezei-nopți d'astăzi). De doz ori pe ană (în amîndoză solsticiătă) va sta soarele în dreptătă cărătă (zenită) ală locuitoriloră din țările polare a amîndororă polăriloră.— Cădăra va fi pînătă într'un modă egală niste totă ziua pînătătătă; ziua eternă a țăriloră polare se va toni și va prodăce niște dilătă (poto-pări) teribile; dar climatule nostre voră fi la vremea solsticiătă de iartă, esșese la o noante care va ține mai mătă zile. Soarele alătă în urma micșării sale mai iste, și pînătătă mai pășună în fie-care locă asăra pînătătătă, va prodăce niste totă pînătătătă o cădără egală, o primătvară eternă care va implini locătă maretă cădără d'acumă din țările tropice.— Prin urmare mătă din animalule și vegetalele tropice precum și cele polare, voră peri, fărindă locă la o generația noastră kosmopolitikă care va ntea exista peltîndea.— Ce skimbătăre niste skimbătăre!

Acesă idee, săă mai vîno acesă jăcătăre ale fantăciei, le a stricată vestătă astronomă Laplace, arătătă că micșorea eclipticii către ecuatorătă cereskă merșe numai pînă la ună locă, apoi pe urmă iartăni se întoarce (face oscilația) la locătă de unde a emișă. Prin acesă oscilația (micșoare în hotătăre mărini) nu se va prodăce pe pînătătă nică una din celele skimbătăre enorme de care amă vorănișă mai șșș.— Bedeci ce trismătă noastră nentăre kpedința religioasă a emișă dintr'o orișă la care nimeni n'ăă rîndită!— Calculule algebrăice ale lui Laplace (care nică o dată nu s'ă rîndită la Dumnezeu) dovedeskă că este o Providență eternă și A-totă-șternică, care a întocmită toate admirabilele micșări ale corpăriloră ceresti, astă-șeă în mîte nu se skimbă ca totătă nică o dată! Acesă intenția divină și șșșremă a înășă că toate fenomenele firmamentătă sîntă fie ornate ca cele mai bogate varietăți. însă totă de o dată a vrătă ca să nu ntearătă nică o dată caracterătă loră de șitate, de statonnică și de opîndătă, care sîntă niște adeșărăți martoră nentăre eternitatea, fiindă și nteșea a kreatorătăre mîi!

Dăru finitatea întăpării pînătătătă împășătă soarelătă, s'ă sfîșitătă ună ană; acesă

an se numește *anulă tropică*; adică kind sokotim t mnaș che trece între doz primăverii, adică între doz adevărate închenștrii ale primăverii, kindă zilele și nopțile închenș a fi potrivite kile 12 ore fie—kare neste totă pămîntulă (intia zi a ekinoșiei de primăvară). Akșmă ulimă kă ačestă ană tropikă este de 365 zile, 5 ore, 48 minste și 48 sekunde; nînt în ačea esakitate a așensă știința poastră astronomikă!— Dară în timșriale vekî n'a fostă așa.— Să lășmăș ne Kinezî kă istoriea loră de trei—zeci și cinči de miî de ani, kare nă poate fi altă nimikă de kîță prodășș prin konfuziōne în ačea che nămeskă ană, și să ne vîțmăș la ačei poplă che aș o xronoloșie rașionabilă spre a vedea la ei gradulă progresulă științei astronomike kare este reprezentată la fie—kare poplăș prin esakitatea kalendarulă săș.— Eșinteniî, ačei învîșștorî primitivi ai cenșlăș șmană, aș sokotită anulă kă 365 zile; prin ačeastă greșeală, s'a înșimplată kă fiindă anulă kalendarulă loră mai mikă aproape kă a p tra parte dint'r'o zi de kîță adevăratulă ană ală soarelăș, de ačea s'a sșită greșeala în 4 ani aproape la o zi, în 120 de ani (aproape) la o lășp, în 360 de ani la 3 lășp, prin șrtare kindă a arătată kalendarulă loră iarăș, a arătată kalendarulă celă adevărată, adică Natșra primăvară; apoi zilele de șervștorile loră che trebșia să șerveze la primăvară, șrmîndă—se dșne kalendarulă loră, s'aș șervatăș într'adevără iarăna.— Și așa dșne șnă kăpsă de 1460 de ani aș sfîșmită șervștorile loră de primăvară o prezălare prin toate lășpile anulăș.— Ačeastă periodă de 1460 de ani se numește perioda *zotikă*.— Ačeastă im precășrare o rșsimă akșmă și la Tărcî—Elenî și Romaniî vekî nînt la *Isliș Chesapă*. aș sokotită și ei, din greșeală, anulă soarelăș kile 365 zile. Dară Imperatorulă *Isliș Chesapă* kare a skîmbată Roma kă totulă, a skîmbată și kalendarulă săș, nșind anulă de kile 365 zile și $\frac{1}{4}$. Dară fiindă kă pentră trebșința soșietășii nă poate fișra o parte a șnei zile ka ană vekîș, și altă parte ka ană nșoș, de ačea s'a hotărîț kă, dșne fie—kare trei ani sokotîș fie—kare kile 365 de zile, să vie *șnă ană eisektă* de 366 de zile; ačestă kalendară este kșnoskătă șvêș nșmîre de *kalendară Isliansă* saș *celă vekîș*,

kare a fișratăș în toată Eșropa nînt la anulă 1582, și kare fișrează și akșmă în Eșerika rșșpîșiteană. Dară fiindă kă și ačeastă sokotială a lășnîmei anulăș nă este tokmai adevărată, și mai mare kă 22 sekunde de kîță adevăratulă ană tropikă (kare este de 365 zile, 5 ore, 45 minste și 48 sekunde); de ačea s'a înșimplată și la kalendarulă Isliansă kă dșne mșlate sekoale s'a denșrtată de kalendarulă natșrei. Așa a fostă în anulă konslișlăș de la Ničea (325 dșne Xp.) zioa d'intiîș a ekinoșiei de primăvară la 21 Martie, dară în anulă 1582 a fostă ačeastă însemnată zi la 12 Martie; akșmă kade dșne kalendarulă vekîș (la noi în țara romăneaskă) zioa primăverii la 8 Martie, dară în anulă 2746 va kădea închenșta primăverii dșne kalendarulă noștră, la 1 Martie. *Papa Gregoriș XIII* vîșzîndă kă în anulă 1582 a întîrziată kalendarulă kă 10 zile de la anulă întokmîriî lăș la konslișlăș de la Ničea (fiindă kă greșeala ačestă kalendară este kă 11 minste și 12 sekunde pe ană, adică kă $\frac{7}{900}$ din partea șnei zile, prin șrtare într'șnă kăpsă de 1257 ani (de la 325 nînt la 1582) s'a sșită ačeastă greșeală la $\frac{7}{900}$ imșlășită kă 1257, kare fače $9 \frac{7}{9}$ zile saș 10 zile aproape), de ačea Papa Gregoriș a porșvîță atșnči, kă dșne *Joî* la 4 Oktombrie 1582, s'a închenștă a năștra *Vinerî* la 15 Oktombrie; prin ačestă kină a îndpentată Gregoriș întîrzierea kalendarulă kăzatăș într'șnă kăpsă de 1257 de ani. Dară spre a anșra kalendarulă kreștiniloră d'o așemenea greșeală pe viitoră, a întokmită elă, ka de akșmă în viitoră întră 4 ani sekșlarî (kă kare se sfîșșekă 4 sekołî) să aibă ală parșlea ană sekșlară 366 zile (dară čei—l—alđî 3 ani sekșlarî să aibă kile 365 zile); kă ačea a mikșoratăș năștrăș zileloră de 400 ani kă 3 zile, saș a mikșoratăș mșrimea anulăș kă $\frac{3}{400}$ din partea șnei zile, saș kă 10 minste și 48 sekunde.— Prin șrtare vedemă kă niči ačestă kalendară *nșoș* kare se kiamă *kalendară gregoriană* nă este eksaktă kă totulă, fiindă kă anulă gregoriană are akșmă 365 zile 5 ore 49 minste 12 sekunde, pe kindă anulă tropikă adevărată astronomikă are 365 zile, 5 ore, 48 minste, 48 sekunde, de ačea este anulă gregoriană mai lășnă de kîță anulă astronomikă kă

24 sekunde pe anș, kape face pentr 3600 de ani, o deosebire de o zi.— Prin aceste esn-kațișne vedem de ce este akșmș o deosebire de 12 zile între kalendarșlș vekiš și челș поș, și aceste deosebire va krește pe fie-kape 400 de ani, kș 3 zile. (Ba șrma)

Planta prinștoare de mșunte.

Aceast ă plant ă este foarte kșrioast ; k ăv ă aparat șrme d'o simșipe delikat ă, prin șrmare este kompinst ăntre plantele simșitoare. Ka s ă a ăș lektoșlș o idee despre aceste plante, s ă ăiteask ă artikol ă «Despre planta simșitoare» kape ălamș p ăblikat ă ăn șkșnalșlș nostșr ă din anșlș 1856, No. 30. Akolo amș zisș ăntre altele mi ăele șrmat ăoare.

«Simșipea mi mișkapea s ăntș ăn ăenere p ăvileșșipile fi ăncel ărș animale. Prin fakșitate simșipei mi mișkșr ăi, animal ălș devine o fi ănc ă șperioar ă, o fi ănc ă șe; plantele, ăn ăenere, p ă ăș aceste fakșit ăv ă animale, prin șrmare n ă s ăntș fi ănce vi ă. Ama darș natșralist ăi ă ălesș aceste karaktere, ka karaktere diferin ăiale mi distinktive ăntre p ărn ălș animal ă mi p ărn ălș veșet ălș mi ă ă zisș : toat ă fi ănc ă oprant ăș ce are fakșitatea simșipei mi ă mișkșr ăi. tșr ășe s ă fi p ăv ăit ka animal saș ka o fi ănc ă vie, pe k ăndș op ă-ăe fi ănc ă organik ă ad ăk ă o fi ănc ă kape nant ă, krește mi se ănkș ăente, ăntș n ăre simșipe, ni ăi mișkape din lokșlș e ă, aceste fi ănc ă tșr ășe s ă fie p ăv ăit ka ănș veșet ălș, ka o plant ă. Ama este ăntș ădev ărș ăn ăenere ; animal ăle s ăntș mi se mișkș d ăne vo ănc ă ărș ăiberș ; pe k ăndș plantele n ă ăș aceste kap ăit ăv ăi ; ăntș s ăntș m ăte es ăenș ăni ăa aceste p ărn ă ăenepal ă mi xol ărșlș ăntre am ănd ărș p ărnșp ăle n ă e ama de vine determin ăș, p ăkșmș ăi ăi ăm ăv ăntș ăine-ăa ăa ănt ăia vedep ă ; k ăv ăi es ăntș ăn natșr ă ădev ărate plante ănzest ăte k ă darșlș simșipei mi ă lokomo ă ăne ăi (mișkape).

Este o plant ă, o s ănc ă de tșifo ă n ămitș Hedysarun gyrans kape are nap ăkș ăapitate ă, k ă din ăele tșei fo ă ale sale, ăele doș ăterale mi mi ăi se mișkș ne ăv ăet ăș ăn s ășș mi ăn ăoșș (m ăi k ă seam ă ăa am ă ăș-ăi k ăndș e k ăndș). K ăndș ăna se s ăe ăn s ășș, ăata se k ăk ă ăoșș mi ăn totș ăim ălș ăesta, fo ăle de mizlok ă s ă mișk ă k ănd ăn dreanta k ănd ăn s ănc ă ăark ă va s ă fak ă ăn kom ăpliment ă k ănd ăa ăna, k ăndș ăa ăata.

S ăntș mi ăle plante kape ăș o simșipe mi fakșitatea mișkșr ăei, ănk ă ăntș ăntș grad ă m ăi mare. Arb ăr ăi k ănosk ăv ăi s ăș n ăm ăpea de sal ă k ăndș saș Accacia k ă gim ăi ăl ăi (Mimosa Eburnea) ăle k ărora fo ă s ăntș foarte delikato mi p ăea ăesne ă fi s ăk ăte p ăntșr ă plo ăe, de ă ăe ăa natșra ăe ă d ărșit ă o p ăresimșipe pentș plo ăe mi ărș ăndș-se ănș n ăr ăș ăn ăerș d ășșp ă ăr ăș, n ăm ăi de k ătș se ănp ănie fo ăle ăna de ăata ka ol ănele ak ăoperiș ălș, ăstș-șelș ăn k ătș ăa plo ăea ăea m ăi t ăre ăna tșe ăe ăn ăoșș ka neste ănș ak ăoperiș ă.

Ănș grad ă m ălș m ăi admir ăbil ă de simșipe mi de mișkape ălș tșsim ă ăa vest ăta plant ă n ămitș *Mimosa pudica* saș *psuinoas ă*. Aceast ă plant ă are simșipea estș ăordinar ă k ă, k ăndș ănș om ă s ă ănp ănie do d ăns ă vo ăndș s ă p ăie m ăna pe d ăns ă, do s ăno se dep ăte ăzș mi s ă p ătșape, ad ăk ă ăi tșape fo ăle ănan ăi. Asc ăm ănea mișkape se obșep ăș ăa aceste plant ă k ăndș o p ăne ăine-ăa ăntșr ă tșr ășrș k ăndș ăm ălș, ătșn ăi planta ăark ă s ă șper ă mi s ă mișkșp ăzș tșr ăndș ăi fo ăle k ătșre tșank ăi.

Pentș aceste k ăalit ăte estș ăordinar ă ăa plante, aceste plante s ăntș n ămit ă *plante simșitoare*; darș ăfarș din ăele n ămit ă es ăntș mi o ăntș plant ă foarte simșitoare n ămitș *Dionea Muscicapa* saș prinștoare de m ăunte (p ăzent ăt ă ăn ăntșp ăta firșr ă). Fo ăle ăeste ăi plant ă s ăntș f ăk ăte ka ni ăte ăd ăi ăe k ă ănș ak ăoperiș ă, kape poate s ă se ănk ăș mi s ă se desk ăzș. Noante ă ăntș ădev ărș ăeste k ăt ăi s ăntș ănk ăse mi s ă ad ăntș akolo ănș șelș de zeam ă d ă ăe kape p ăvine din transpir ă ă ăne ă (s ădo ăpea) de noante ă plant ăei. K ăndș se ap ătș soarele ășșp ăa op ăzont ălș, ăd ăi ăele se desk ădș, ătșn ăi o m ăd ăime de m ăunte ăakom ă d ăne d ă ăe ă ăa ăe se ăf ăș ăntș ăntșsele, se ad ăntș ; darș k ămș s ă ășș o m ăsk ă pe ak ăoperiș ălș ăd ăi ăei, ăndat ă fi ăele s ășș ăip ăi kape se ăf ăș pe mar ă ănea ak ăoperiș ălș, se p ătșarș, ătșn ăi ak ăoperiș ălș kade k ă ă ăd ăe ăntș

mare asăpra lădiței, o înkide și totă d'o datz arănkă măska îndrăsnitoare în păntrălă lădiței unde este înnekată în fărâșlă che se află acolo. Așa dară pedeansa lăkomiei ačestei măște, este moartea ei. Kîndă o lădiță s'a zmpăstă kă măște moarte, atănci, de grestate, kade jos și lăkreță ka o materie de îngreșare pentră plantă Dionea kare, almintrelea n'ară fi pătăiș rezși în lokăriale zskate unde natzra a păs'o. Așa dară moartea măștei este kazza vieței a ačestei plante.

O asemenea ținămstanțz găsîmă și la planta *Nepentes ampularia* din insula Madagascar. Și acolo se află pe vîrfălă foiloră niște lădițe zmpăste kă o zeamă dălče kare demineaza se deskidă; atănci între felărimi de măște ka s'z s'z zeamă dălče, însă kadă josă în lădiță, se înneakă, apoî kîndă o lădiță este plînz kă măște moarte kade josă și servz drentă îngreșămîntă la ačeastă plantă. Dară zioa, lădițele zmpăste kă fărâșlă dălče servz voia țioriloră ka o vîzăr prețioasă în ačeastă țeară unde domnește o kădăzăr zskată și țeribîlă.

Dionea Muscipapa (planta prinzătoare de măște.)

Eată o admirabilă armonie che a întokmîș Natzra între plante, omălă și klîma lokălă. Dară niči asta nă e de mirare fiîndă kă știmă kă totă zničersălă este chea măi zșblîmă și chea măi perfektă armonie în lăme.

O simpatie asemenea foarte vie kă lămina, pstemă s'z zîchemă o izbîre a lăminei, ne arată plantele. În regnălă vegetală esîstă doz klase de plante în raportălă timpălă înflorîrei loră, adekă plante de zi și plante de noante; între

plantele de zi, adîkă kare deskidă florile loră nămăi zioa, ne kîndă noantea sîntă înkise, avemă în klîmele noastre: zorelele saș firfirika, și mălte altele. Șnele dint'ăčestea nă înfloriskă niči zioa kîndă nă se arată soarele, dară între florile de noantea (kare floriskă noantea) nămîmă aiči țățnă (*Nicotikana tabacum*) kă toate plantele din familia lăi, garoafa de noantea, frămoasa de noantea (*mirabilis jalappa*) și rețina de noantea adîkă șn fel de kaktăz kă flori măi și

Istoriea invențiunelor moderne.

I. Istoriea Telegrafiei.

Timbul modern este atita de bogat în descopeiri importante, care sînt pezmatalere черчетрилоръ adinchi, непрекърmate, în kită ne vine кă грех ка съ имбръцишмъ toate aceste descopeiri mi съ avemă o idee лмспитъ de dînsеле. Dar kopилор noutrii, асeasta va fi кă мълт mai шоръ; къчи еї крескъ паркъ în мизлокълă асestopръ fenomene grandioase mi din kopилърeа лор, s'аă обичнит кă dînsеле. Întokmai прекъмъ ничи kopii noutrii нă se mai миръ kindă чине-ва шмъл într'o тръсъръ трасъ кă кăи прекъмъ s'аă мipată oamenі marі kindă аă възт асeasta nainte o mie de ani saă доъ, асемenea mi kopii noutrii нă se voră mai мipа kindă voră vedea o лoкoтoлвъ кă знă шipъ de barone. шмплате кă sste de oamenі, шмблindă фъръ кăи кă o издеалъ естраoдинаръ; асемenea нă se voră mai мipа de издеала а телеграфлăи care акъмъ ni se пape noъ, чева естраoдинаръ mi de некpeзтă.

Aша dară fiindă кă este инкъ o parte mare а пблăкълăи noutră care n'ape инкъ ideі esakte despre телеграфъ mi istoriea лăи, de асeаа vom vorăи чева акъм d'асeастъ frămoasъ invențiune.

Квăintăлă «Telegraf» (скpиitopрăлă de departe) а însemnată mai nainte o машинъ prin care s'a пăтăтă ръснитăи prin semne o нoзoлатe în foapte пăгитă timпă ла o întindepe foapte mare, oаmenii аă simăită totă-d'азна асeастъ nechesitate: d'асeаа челе d'intiăш inчеркърі телеграфиче sîntă d'o datinъ foapte antikă. Челă d'intiăш телеграфлăи ръснмă nomenită în трагедieа Agamemnonă komпăсă de Eленă Aeschylus, знде зиче кă речина Clytemnestre а аflată foapte кърindă в stea лăрpei opашăлăи Troia prin бърватăлă сăă, Рецеле Agamemnon mi алагитă сăи, fiindă кă аă пăсă din distanțъ în distanțъ semne de fokъ mi аstă-felă într'o noante, асeастъ рединъ а аflată асeастъ пăвелъ importante; de mi dînsa а fostă desпърцитъ de бърватăлă сăă prin o întindepe de 60 mile ceoграфиче, apoi mi prin mareа Aegăikъ mi Mipotikъ. Dară mi de ла ределе Darius Hystaspes se зиче кă а пăсă oamenі în totă имперіалă лăи din distanțe în distanțe ne movіle înalte, а кърora datorie ера сă стріце лăкpăрle че асeаă сă пăвліче în цeаръ; printp'асeастă modă, пăвлăкагитăлe s'аă pesnîndită foapte кърindă în totă имперіалă Persiei printp'асeаші

oamenі care s'аă пămit «зpeкiлe peцeлăи.» Întp'o zi пăвeла а фъкăтă калеа че тpeвzia знă omă кълape s'o факъ în 30 de zile. În antikа Пepманie kindă аă вpăтă сă pesnîndeаскъ кърindă o пăвелъ importantă, аă аpпîнсă fokpăи ne мăнăитă drentă semne.

Dară toate асeaste inчеркърі ераă нăмай inчере имперектъ пîнъ kindă în анълă 1617 жăрăвăлă франческăсă Kessleră, mi ne зpтă în анълă 2633, *Mariusulu de Worcesteru* а пъсcoчитă телеграфлăи outikă, care s'a перфекциoналă mai ne зpтă în анълă 1663, de кърe *Amontonsu*, знă франчесă. În анълă 1684, а пъсcoчитă Англезлăи *Hoock* телеграфлăи кă semnele mi în анълă 1765, Англезлăи *Edgeworth* ш'a клădită знă телеграфъ ne сеама лăи. Totă în асeастă анă, знă професopръ цepианăш ашме *Bergstraeser* а арătată o методъ de телеграфъ prin care poate сă se komande знă лăгъръ de доъ sste de miі de ostamі, адекъ dîndă fiemі-кърăia цeнералă într'онă timпă знă ordîнă deosenită mi кă fie-каре цeнералă сă нă mie mai мăлă de кîлă тpeвzе лăи mi кă toate асeaste difepite komenzi сă se факъ într'онă timпă foapte скăptă, зioа mi кeарă noante. Елă а арătată кă асeастъ методъ poate сă fie întpodăсăш mi ла komandă de o флотъ мiлитăръ pe mare. Асeастъ descopepиеа лăи *Bergtraeser* n'a гăsită favoarea mi konsiderăгитănea care а мepitată. Dară франчезлăи *Claude Chappe* а имбръцишăиă din нoзă în анълă 1794, идея лăи *Bergtraeser* întpodăkindă акoмo кiлe-ва modifikăгитăни; асeастъ idee нoзă а фъкăтă ашнчi знă mare sromotă mi а devenită baza sistemăлăи телеграфикъ în франция пîнъ ла invențiunea телеграфлăи електpикă. Dară телеграфлăи лăи *Klauder* а fostă фъкăтă în modăлă зpтătopрă. Ne вipăлă мăнăилорă саă кeарă а movіeлopрă саă а тpнăрилорă, а fostă фъкăтă o o'тăгъ кă доъ seпeстpe din care s'a пăтăтă vedea телеграфлăи вeчинă. Ne акoпepишăиă асeastei odăи ера пăсă перпендикулăрă зп бърăгъ pposă, ne вipăлă кърăia ера пăсă opizontăлă знă алă бърăгъ de 9-14 палме лннрă (астă-телă T) care prin înăитpе импepиăлăиă знеi акse, а пăтăтă сă пр-зinte difepite pozigăгитăни: asta se нăмеа *Regulator*. Ne fie-каре сăшpuită алă перslatorăиă ера знă Indicator iapă movăлă în difepite difekăгитăни. Fie-каре parte а асeастăиă перslatorăиă s'a мiшkată преа лeсne prin niunte гpeз-тăиă кă кăмпеніe знеi пeндăлe. Toată асeастă машинъ ера вăсăитъ нерpă. Пîнъ kindă

телеграфулі нэ лэкреазь, вэкэцэле індекаторы-лі сінтэ пэсе не рэглагорэ асі-фелі ін кітэ нэ се веде німікэ, дарэ кіндэ інчене сэ лэ-крезе атэчві тоате пэруіле телеграфулі лэ-крезэ. S. e. ін рэглагорэ сінтэ патрэ фелэрі де семне позівіле; адекэ аша (—), аша (—), аша (I) ші аша (I). Дарэ нозіцісіліе ші фірсіле індікаторулі сінтэ мэлтэ маі нэмероасе. Телеграфулі ачеста дэ кэ тотэлэ 176 нозіцісілі саэ фірсі кэре се кэноскэ соапте-шорэ; дінтре ачесте с'аэ алесэ 70 де фірсі дін челе маі эшоаре прін кэре се поате есприма спазе ін-трелі ші аста аэ фостэ прііміте ін ачестэ сістемэ телеграфікэ ка алфаветулі лі; тоате ачесте міні-кэрі але телеграфулі сэ есепсазэ де кэтре энэ сінгэрі омэ. Адекэ телеграфістулі шадэ ін о-даіа лі, де десэтулі телеграфулі ші стрепансіле телеграфулі кэре мішкэ тоате пэруіле саіе, мерэ нілэ ла ачестэ одаіе ші се нэлэ не энэ мікэ телеграфэ моделэ де металэ, нсі-фелэ ка кіндэ телеграфістулі дэ прін трауереа стрепансі-ріорэ ла ачестэ телеграфэ мікэ, семнеле кэре военте а презінта, ачесте семне се презінтэ дін сіне сссэ не телеграфэ чел маре. Афарэ д'ачеаста се алэ ін фіе-кэре одаіе де телеграфэ доэ толескоане цінсіте де зідэ прін кэре се поате ведеа кэ о маре есактітате тоате семнеле але аміндэпрэ телеграфелорэ вешіате.

Тоці телеграфіі дін Франціа аэ нэнулілі лорэ чентралэ ін Паріс. Кіндэ телеграфулі дін Парісэ дэ энэ семналі, тоці телеграфіі вешіаці імпредісілулі Парізулі імітезэ ачестэ семналі; апоі вешілі лорэ ін діферітеле дірекусіні імітезэ індатэ ачесте семне (кэчл не фіе-кэре телеграфэ, телеграфістулі требе сэ се сіте нелічелатэ прін аміндоэ телескоанеле ла аміндоэ телеграфеле кэ кэре кореспонде ші вэліндэ аколо в'энулі семнэ, требе сэ'аэ імітезе.) Асі-фелэ а фостэ кэ нэ-

лінгу а пріімі саэ а тріміте о нэвелэ імпор-тантэ де ла Парісэ ла провінціі інт'эні тімнэ соапте скэрілі. Спне есемпэ, о нэвелэ де ла опашулі Ліллі, д'о депэртаре де 60 де оре (чэаспрі) де Парісэ, с'а пріімілі ін Парісэ дэја ін доэ міністе дэне ешіреа еі; де ла Calais (68 оре) а ажэнісэ нэвела ін 4 міністе ші 5 секэнде; де ла Strassbourg (120 де оре депэрте) с'а пріімілі нэвеле інтесанте ла Парісэ ін 5 міністе 52 секэнде; де ла Toulon ін 14 міністе, дарэ де ла Bayonne (аре о депэртаре де 150 оре) нэвеле с'а пріімілі ін Парісэ прін мізілоккэлі телеграфулі, ін 5 міністе ші 50 секэнде. Дарэ кітэ де іспмоасэ ера ачестэ ін-венцісіне, інсэ анеа о маре інкомодітате, адікэ а чепсі кэ нелічелат сэ се обсервезе ла фіе-кэре стацісіне телеграфікэ кэре аміндоэ стацісіліе вешіате; кн лэкрэ кэ греш, апоі ін зіелеле нэоратіче ші нелілоасе, ера несте нстінгу ка сэ обсерве чіне-ва ла ачестэ телеграфэ.

Кэ тоате ачестеа ші неаніндэ аліе телеграфеле маі бэне, ачесте телеграфеле аэ фостэ інтродэсе маі ін тоате цэріле еспронеане, ін Англіеа, Франціеа, Германіеа, Італіа ш. ч. л. Дарэ чела д'інціа денешэ телеграфікэ кэре а адэсэ ачестэ телеграфэ, ера ачела кэре с'а еспедіатэ ла 29 Августэ анулі 1794 де ла Condé ла Парісэ ануціндэ лэреа ачестел четіцеі; ла кэре Іспернілі револуціонарэ д'атэчві (ла Convention) а респонсэ кэ д'аксіні ін шіторэ ачестэ четате сэ се нэмеаскэ Nord-libre. Тімнулі нентрэ еспедіеа ачестел денеме ші нентрэ прііміпеа ресэнісілі, а цінсілі нэмаі 45 міністе.

Ачестэ іспмоасэ ші маре івенцісіне а ліі Шарпе ера ін зіелеле ноастре інтректе прінтр'о аліе мэлт маі маре, нстем зіче авіеа кредісіліе; аста есте івенцісінеа телеграфулі електрікэ, деспне кэре вомэ ворсі ін артікуллілі шіторэ.

Комунікацісіні шіентіфіче мічі.

Despre produsele vinului în Espona.

Кэлэтра вінулілі есте д'о маре імпортангу ін тоатэ Эспона. Шнілі статісті сокотескэ кэ се продэче ін Эспона не фіе-кэре ані 120 1/2 мілііоне де ведре віні саэ 10,684,080,000 (11 1/2 мілі мілііоне) стікле; дэне эні алітэ статісікэ се продэче не фіе-кэре ані 182 мілііоне ведре; дарэ нэмінтулі кон-секратэ нентрэ кэлэтра вінулілі сэ стімэ ла 21 мілі чоріане саэ 976 мілііо географіче потрвііте. Дакэ сокотімэ зна несте аліа, вадра кіте 3 галлені, атэчві ва еші о сэмэ де 403 мілііоне галлені, кэре Эспона ле кіштігэ не фіе-кэре ані прін кэлэтра вінулілі.

Дакэ сокотімэ нэтрэлілі іспрора локсіторі марі (афарэ де копі) ін Эспона ла сума де 116

мілііоне сфліете. о сэ віе нентрэ фіе-кэре ом д'амін-доэ секеле не ані (эні несте алі) 138 стікле, кэре ле консэмітэ фіе-кэре Эспонеанэ не ані, адекэ маі акціні де кітэ 1/4 стікле не зі. Дарэ аліе резілітате статісіче аэ арэлат: кэ діферіці популі веаэ о деосе-вітэ кэтіме де віа не ані: францезілі веаэ маі мэлтэ де кітэ тоці (120 стікле нентрэ фіе-кэре омэ не ані) не эрмітэ віа Аэстріацілі (94 1/2 стікле нентрэ эа ом не ані); ін Германіеа веаэ мэлтэ веде ші акціні віні (нэмаі 8 1/2 стікле фіе-кэре омэ не ані) дарэ ін нордэлілі Германіелі эні омэ веа не ані нэмаі 2 1/2 стікле де віні; кэчлі тоатэ лэмеа веа веде ші маі кэ ссамэ ракіш (аколо се консэмітэ де фіе-кэре омэ 20 де стікле де ракіш не ані).—

Тіпэрітэ ін Тінографіеа Колецілілі Сі. Сава.